

Bencze Gyula 80 éves!

Csalátagot köszöntünk. A Természet Világa szűkebb szellemi közösségének, szerzői körének, szerkesztőbizottságunknak tagját, Bencze Gyulát köszöntjük, aki a napokban, május 2-án töltötte be a 80. életévét.

Egy ember, akire mindig, minden időben számítani lehet, tudására, segítőkészségére bizton alapozhatunk. Tudományos ismeretterjesztő folyóiratunk hasábjain, természetesen a mi munkánkat segítő ténykedéséről írok hangsúlyosabban. Röviden azért szólok szakmai múltjáról is.

Bencze Gyula 1959-ben szerzett fizikus diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán. Tudományos életútjának meghatározó szakasza a Központi Fizikai Kutatóintézetben vette kezdetét, innen is ment nyugdíjba. (Időközben, már neves kutatóként, bejárta a világ számos fizikai kutatóintézetét.) A KFKI Magfizikai Laboratóriumában 1962–1970 között tudományos munkatárs, majd a KFKI Részecske és Magfizikai Kutatóintézetének főmunkatársa, tudományos tanácsadója lett (1970–1975). A fizikai tudományok doktora címet 1975-ben szerezte meg. 1980 és 1986 között az RMKI tudományos igazgatóhelyettese volt.

Erre az időszakra esik kapcsolatának kiépülése folyóiratunkkal. Bencze Gyula ugyanis az égiek, meg persze a szüleitől örökölt génállomány jóvoltából sokoldalú tehetséggel van megáldva. Többek között igen jól, színesen és tabukat nem ismerő bátorsággal ír. Akkortájt a kutatóintézetnek létezett egy KFKI Híradó nevű, egyszerű kivitelű sokszorosított lapja, amelyben a hivatalos szövegeken kívül nagyon érdekes írások is megjelentek a KFKI kutatóinak tollából. Szerkesztőségünk is megkapta ezt a lapot, és az akkor még fiatal szerkesztőnek megtetszettek benne Bencze Gyula írásai. Adta magát a terv: meg kell nyernünk a Természet Világa szerzőjének! 1983 nyarán erre kiváló alkalom adódott: ő a KFKI igazgatóhelyetteseként az akkor náluk tartózkodó Samuel Ting Nobel-díjas fizikussal való találkozásra hívta a tudományos újságírókat. Ezt kihasználva, akkor vele is hosszabban elbeszélgettem. Ezután kezdeti folyóiratunkba írni. A Természet Világában megjelent cikkeinek száma mára meghaladja a százat. 1991-től pedig szerkesztőbizottságunk tagja lett, azóta aktívan segíti mindennapi munkálkodásunkat.

Bencze Gyula a magreakciók elméletének, a sokrészecske szóráselméletnek nemzetközileg elismert szaktekintélye. A hetvenes években egzakt integrálegyenleteket vezetett

le a kvantummechanikai N-részecske szórási probléma tranzit operátoraira. Ezeket az egyenleteket, az amerikai E. F. Redish és az ausztrál I. H. Sloan munkásságát is elismerve, Bencze–Redish–Sloan (BRS)-egyenletekként említi a szakma.

Számos szakmai elismerés birtokosa: Selényi Pál-díj (1975), Jánossy Lajos-díj (1985), MTA Díja (1988), MTA Fizikai Fődíj (1992), Simonyi Károly fizikai díj (2004), Eötvös József-koszorú (2008), Wigner Jenő-díj (2012). A Wigner Fizikai Kutatóközpont professor emeritusa.

Tudományos munkássága mellett szívvel és jobbitó ötletgazdagsággal vesz részt a tudományos közéletben, a tudomány közkinccsége tételében. Különösen érzékeny a tudományos közélet anomáliáira, a tudományos látszatmezben megjelenő emberi butaságra. Éles elmével, metsző iróniával küzd ellenük, sok hívet szerezve ezzel magának..., és sok ellenséget. „Gondolkodjunk, ha már vagyunk!” – hirdeti, találóan átfogalmazva Descartes Cogito ergo sum jelmondatát.

A BRS-egyenletek megalkotói Dobogókőn. Balról: Ian H. Sloan, Edward F. Redish és Bencze Gyula

A tudományos ismeretterjesztést soha nem tartotta a kutató számára kevésbé fontos feladatnak. Mint igazi szellemi munkás, a felvilágosítás kis feladatait sem veti meg, a közös cél érdekében szívesen elvállalja. Ezt mi gyakran kihasználjuk, hiszen a BRS-egyenletek B-jével másképpen diskurál, más-ként ad interjút a Nobel-díjas Steven Weinberg vagy a Nemzetközi Matematikai Unió korábbi elnöke, Ludvig Faddejev. Ezzel olvasóink is nyernek, a beszélgetések által közel kerülve a szakma nemzetközi nagyságaihoz. Bencze Gyulához nyugodtan fordulhatunk a kis ötleteinkkel is, mert ha gyorsan friss hírre, könyvismertetésre, esetleg lektori véleményre van szükségünk, akkor is számíthatunk rá. Cikkei közül megemlítek néhányat, ezeket a honlapunkról is elérhetik olvasóink. Már a címük is olvasásra csábít: Egy kicsi Einstein mindenkinek kell..., Valóban megoldódott a koppenhágai rejtély?, Buborékfúzió: egy tudományos tragikomédia második felvonása, A kvantummechanika nagy szerencséje, A világ legszerényebb embere: Wigner Jenő, A fizika életveszélyes?

A tudományos újságírók közössége az évek folyamán többször elismerte Bencze Gyula tudást továbbadó tehetségét: Természet Világa nívódíj (1993), Hevesi Endre-díj (1993), MTA Akadémiai Újságírói Díj (1999), Eötvös Loránd Fizikai Társulat Prométheusz-érme (2003). Egy hivatásos tudományos újságíró is büszke lehetne ennyi elismerésre, nemhogy egy neves kutatófizikus.

Itt kell megemlítenem, hogy Bencze Gyulának elévülhetetlen érdemei voltak az áltudományok ellen fellépő első hazai szkeptikus szervezet, a Tényeket Tisztelők Társaságának megalapításában, 1992-ben.

A Magyar Mozgókép Közalapítvány Ismeretterjesztő Film Szakkuratóriumának 20 évig volt az elnöke. Az általa vezetett kuratórium támogatásával több értékes ismeretterjesztő filmalkotás született, többek között a James Randi Budapesten (1992), a Simonyi Károlyról készített kétrészes portréfilm (Egyházasszűz és Csillebérc – A fizika kultúrtörténete, 1996), a Szegedi lézerek (2005), A láthatatlan Naprendszer (2007), és folytathatnánk a sort hosszan.

Bencze Gyula rövid ideig a Tudományos Újságírók Klubjának elnöki tisztét is betöltötte. A Természet Világán kívül tagja még a Magyar Tudomány és a Fizikai Szemle szerkesztőbizottságának.

Segítőkész tudására, ötleteire a jövőben is szüksége lesz folyóiratunknak.

STAAR GYULA